

Арсеній Хазієв

Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, аспірант
кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка

І. Зязюна; Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7730-0294>;

E-mail: arseniy.khaziev@khpi.edu.ua

ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ДОСЯГНЕННІ УСПІХУ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація: у статті розкрито значення лідерських якостей студентів-психологів, сформованих під час навчання, у досягненні успіху в майбутній професійній діяльності; визначено відмінність лідерських якостей майбутніх психологів від лідерських якостей фахівців інших професій, що базуються на гуманістичних цінностях, етичності, конфіденційності, недирективності; рефлексивності та самопізнання; емоційному інтелекті; відрізняються функціями лідерства; рівнем впливу на людину. Сформульовано поняття “лідерські якості майбутніх психологів” як інтегративні особистісно-професійні характеристики студента-психолога, що виявляються у здатності організовувати й надихати інших, спрямовувати групову діяльність, приймати відповідальні рішення, гармонізувати міжособистісні стосунки на основі емпатії, рефлексії, етичності та високого рівня емоційного інтелекту з метою особистісного розвитку та психічного благополуччя людей; стилем комунікації, заснованим на умінні слухати, фасилітації групових процесів, створенні умов для саморозкриття інших. Для виявлення здатності до лідерства студентів-психологів наведено результати опитування тесту “Діагностика мотивації успіху й страху невдачі” та тесту на визначення рівня самооцінки. Доведено, що участь у позааудиторних заходах, студентському самоврядуванні, сприяють розвитку емоційних здібностей, особистісних, комунікативних і професійних компетентностей, а отже, формуванню лідерських якостей студентів-психологів та їхнього успіху у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: лідерство; лідер; лідерські якості; емпатія; рефлексія; успіх; здібності; психологи; заклади вищої освіти; професійна діяльність.

Arseniy Khaziyev

National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, graduate student of the
department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I.

Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;

E-mail: arseniy.khaziev@khpi.edu.ua

LEADERSHIP QUALITIES OF FUTURE PSYCHOLOGISTS — THE KEY TO PROFESSIONAL SUCCESS

Abstract: the article reveals the importance of leadership qualities of psychology students, formed during their studies, in achieving success in their future professional activities; the difference between the leadership qualities of future psychologists and the leadership qualities of specialists in other professions, based on humanistic values, ethics, confidentiality, and non-directiveness; reflectivity and self-knowledge; emotional intelligence; differ in leadership functions; level of influence on a person.

© Арсеній Хазієв, 2025

The concept of “leadership qualities of future psychologists” is formulated as integrative personal and professional characteristics of a psychology student, manifested in the ability to organize and inspire others, direct group activities, and make responsible decisions, harmonize interpersonal relationships based on empathy, reflection, ethics and a high level of emotional intelligence for the purpose of personal development and mental well-being of people; a communication style based on the ability to listen, facilitate group processes, and create conditions for the self-disclosure of others. To identify the leadership abilities of psychology students, the results of the survey of the test “Diagnostics of motivation for success and fear of failure” and the test for determining the level of self-esteem are presented. It has been proven that participation in extracurricular activities and student self-government contribute to the development of emotional abilities, personal, communicative, and professional competencies, and therefore the formation of leadership qualities in psychology students and their success in future professional activities.

Key words: leadership; leader; leadership qualities; empathy; reflection; success; abilities; psychologists; higher education institutions; professional activity.

Arseniy Khaziyev

An extended abstract of the paper on the subject of:

“Leadership qualities of future psychologists — the key to professional success”

Problem setting. The creation of a free social and psychological assistance service at the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” (NTU “KhPI”), which includes teachers, graduates, and students of the Department of Pedagogy and Psychology of Social Systems Management named after Academician I. Zyazyun, provides an opportunity for students and employees receive psychological counseling from psychologists, because they know how to inspire, create an atmosphere of trust, and help others overcome stress in difficult times for the country. The purpose of the service is to increase the efficiency of the educational process, prevent and resolve conflicts between participants in the educational process, protect mental health, support communication with people with special educational needs, and ensure the social well-being of students, teachers, and employees of NTU “KhPI” [14].

Recent research and publications analysis. Leadership, development of leadership potential, psychological and pedagogical conditions for the development of students' leadership qualities, the formation of leadership qualities of foreign students,

leadership qualities in professional activities, educational leadership, leadership in business — this is an incomplete list of issues to which the research of scientists dealing with leadership problems is devoted. Among them are the authors — L. Hren [2; 12; 13], T. Hura [19], T. Detsyuk [4], A. Knysh [5], A. Kurytsia [7], L. Lebedyk [19], O. Lapuzina [8], V. Mykhailychenko [12; 13], V. Milyaeva [11], S. Nestulya [9; 10], O. Nestulya [9], N. Pidbutska [13], O. Romanovsky [12], A. Semenova [16], V. Strelnikov [19], A. Cherkashin [17], S. Choi [18] and other researchers.

Highlighting previously unsolved parts of the general problem, to which this article is devote. The formation of leadership qualities of future officers, leaders, managers, and teachers is the subject of works by both domestic and foreign researchers. However, the issue of the formation of leadership qualities of future psychologists in higher education institutions remains insufficiently studied.

Paper objective. Reveal the importance of leadership qualities of psychology students, formed during their studies, in achieving success in their future professional activities.

Paper main body. The training of future psychologists, which is carried out at the Department of Pedagogy and Psychology of Social Systems Management of NTU “KhPI”, opens up wide opportunities for their professional growth. Psychology students accumulate useful knowledge from class to class, and teachers provide them with the opportunity to experience success in the process of mastering the educational material. The uniqueness of leadership in psychology lies in the fact that the leadership qualities of future psychologists differ from the leadership qualities of specialists in other professions. And this difference is manifested in the following: first, for psychologists, leadership is based on humanistic values, ethics, confidentiality, and non-directiveness; second, there is a difference in communication style. A psychologist-leader, entering into communication with others, focuses on empathy, the ability to listen, facilitating group processes, creating conditions for self-disclosure of others; thirdly, leadership in psychology is characterized by reflectivity and self-knowledge; fourth, leadership in psychology is distinguished by the presence of emotional intelligence; fifth, the difference in leadership functions; sixth, the difference in the level of influence on a person. “Leadership qualities of future psychologists” are integrative personal and professional characteristics of a

psychology student, manifested in the ability to organize and inspire others, direct group activities, make responsible decisions, harmonize interpersonal relationships based on empathy, reflection, ethics, and a high level of emotional intelligence for the purpose of personal development and mental well-being of people. According to the results of the testing, from course to course, psychology students' desire to succeed in their studies increases and their self-esteem increases. Participation in extracurricular activities, the work of the social and psychological assistance service of NTU “KhPI”, joint events with the university library (webinars, seminars, round tables, holiday concerts), student self-government contribute to the development of emotional abilities, personal, communicative and professional competencies, and therefore the formation of leadership qualities of psychology students and their success in future professional activities, which is so necessary for society.

Conclusions of the research. The leadership qualities of future psychologists are the willingness and ability to inspire, organize, and support others, based on humanistic values, empathy, and professional responsibility. Psychology students accumulate useful knowledge from class to class, and teachers give them the opportunity to experience success in the process of mastering the material.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Швидкі зміни, які відбуваються у суспільстві, технологіях, знаннях, вимагатимуть у майбутньому від фахівців здатності до пристосування, опанування нових навичок, професій, креативності [17, с. 30]. Особливо це стосується майбутніх психологів та їхньої подальшої професійної діяльності, які завдяки сформованим лідерським якостям зможуть не тільки “управляти власними емоціями, підтримувати розумову та фізичну працездатність, планувати

навантаження” [17, с. 30], а й ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами, надавати ефективну психологічну допомогу людям у подоланні життєвих труднощів, кризових ситуацій, конфліктів, а також сприяти розвитку їхнього особистісного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Сутність і зміст лідерства, розвиток лідерського потенціалу, психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей студентів, формування лідерських якостей іноземних

студентів, лідерські якості в професійній діяльності, освітнє лідерство, лідерство в бізнесі — це неповний перелік питань, яким присвячені дослідження науковців, що опікуються проблемами цього напрямку. Серед них вітчизняні автори — Л. Грень (педагогічні аспекти лідерства) [2; 12; 13], Т. Гура (лідерство в бізнесі) [20], Т. Децюк (формування лідерських якостей у студентів у позааудиторній роботі в умовах вищого навчального закладу) [4], А. Книш (емоційний інтелект лідера у сфері бізнесу) [5], А. Куриця (психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей студентів) [7], Л. Лебедик (лідерство і соціальна робота) [20], О. Лапузіна (формування лідерських якостей іноземних студентів як компонент їх професійної підготовки в українських закладах вищої освіти) [8], В. Михайличенко (лідерство в управлінні, педагогіка лідерства) [12; 13], В. Міляєва [11], С. Нестуля (формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту) [9; 10], О. Нестуля (наукові концепції лідерства) [9], Н. Підбуцька (професійно-особистісний саморозвиток майбутнього психолога-лідера) [13], О. Романовський (керівництво і лідерство) [12], А. Семенова (культура і техніка мовлення сучасного лідера) [16], В. Стрельников (лідерство в системі екологічного менеджменту) [20], А. Черкашин (лідерство у закладах вищої освіти) [18], С. Чой (трансформаційні і загальні стилі лідерства у формуванні команди) [19] та інші дослідники.

Питання лідерства не є новими для зарубіжних дослідників — наукові роботи Б. Браммел [23], О. Естін [22], Х. Фредерік [23], П. Старк і Дж. Флаєрті [24], Р. Стейша [23], Дж. Уїздом [23], Е. Яннаріно [21] є цьому підтвердженням. Проведений аналіз наукових праць доводить, що досліджуваному напрямку приділяється багато уваги, проте ще багато питань поки є перспективними для вивчення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим

присвячується дана стаття. Формуванню лідерських якостей майбутніх офіцерів, керівників, менеджерів, педагогів присвячені роботи як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Проте недостатньо вивченим залишається питання формування лідерських якостей майбутніх психологів у закладах вищої освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розкрити значення лідерських якостей студентів-психологів, сформованих під час навчання, у досягненні успіху в майбутній професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Створення в Національному технічному університеті “Харківський політехнічний інститут” (НТУ “ХПІ”) безкоштовної служби соціально-психологічної допомоги, до якої увійшли викладачі, випускники, студенти кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І. Зязюна, надає можливість студентам і співробітникам отримати психологічну консультацію у фахівців-психологів, адже вони вміють надихати, створювати атмосферу довіри, допомагати іншим долати стрес у складні для країни часи. Метою діяльності служби є підвищення ефективності освітнього процесу, профілактика та вирішення конфліктів між учасниками освітнього процесу, захист психічного здоров’я, супровід комунікації із людьми з особливими освітніми потребами, соціального благополуччя студентів, викладачів та працівників НТУ “ХПІ” [14]. Саме психологи-лідери, беручи за основу гуманістичні цінності, етичність, конфіденційність, недирективність, несуть відповідальність за психічне здоров’я всіх, хто до них звертається по допомогу. І саме завдяки притаманним лідерським якостям фахівці служби соціально-психологічної допомоги надихають майбутніх психологів кафедри на розкриття лідерського потенціалу, формування лідерських якостей, таких необхідних для їхнього успіху у подальшій професійній кар’єрі. Підготовка

майбутніх психологів, що здійснюється на кафедрі педагогіки і психології управління соціальними системами НТУ “ХПІ”, відкриває широкі можливості для їхнього професійного зростання: викладачі у своїй діяльності застосовують інноваційні форми і методи, що робить навчання цікавим, динамічним, актуальним щодо сучасних викликів. “Переживання радості, успіху — явища, що викликають відчуття самодостатності, психологічної комфортності, емоційної стабільності. Створюючи цілеспрямовано відтворні ситуації успіху, що проживається, навчальний заклад, таким чином, закладає фундамент етичної і духовної стійкості особистості, готової до творчої самореалізації і здатної протистояти життєвим незгодам” [2, с. 61].

Успіх майбутніх психологів породжує новий успіх, особливо, якщо вони прагнуть бути лідерами у навчанні, в позааудиторній діяльності та заходах, пов’язаних із майбутньою професією, що сприяє розвитку їхніх лідерських якостей.

Універсальні для будь-якого фаху лідерські якості по-різному виявляються у різноманітні професій. Такі лідерські якості, як відповідальність, комунікабельність, ініціативність, вміння приймати рішення напряму залежать від специфіки тієї чи іншої професійної діяльності. Неповторність лідерства психології полягає в тому, що лідерські якості майбутніх психологів відрізняються від лідерських якостей фахівців інших професій. І відмінність ця виявляється у такому:

- по-перше, у психологів лідерство спирається на гуманністичні цінності, етичність, конфіденційність, недирективність. Лідер-психолог має вміти надихати через довіру та співпереживання, а не через владу й авторитет. В інших сферах діяльності, таких, наприклад, як військовій, менеджменті, допускається більш жорсткий стиль, акцент робиться на дисципліні, ефективності, матеріальних результатах. Відмінність лідерських якостей проявляється у ціннісно-моральному підґрунті;

- по-друге, відмінність у стилі комунікації. Психолог-лідер, вступаючи у комунікацію з іншими, акцентує увагу на емпатії, умінні слухати, фасилітації групових процесів, створенні умов для саморозкриття інших, проте, в інших професіях, наприклад, медицині, військовій сфері, бізнесі, які відрізняються високим рівнем ризику, домінує директивність, здатність швидко давати вказівки;

- по-третє, лідерство в психології відрізняється рефлексивністю та самопізнанням. У психолога-лідера однією з головних якостей є здатність до саморефлексії, усвідомленні власних почуттів, впливу особистості лідера на інших. Що стосується інших професій, то рефлексія для них хоч і потрібна, але не є провідною. Частіше наголос робиться на зовнішніх результатах, якими можуть бути прибуток, перемога, ефективність;

- по-четверте, лідерство в психології відрізняється наявністю емоційного інтелекту. Для психологів-лідерів розвиток емоційного інтелекту є центральним, адже уміння розпізнавати емоції й регулювати їх, створювати атмосферу довіри, допомагати іншим долати стрес — все це вирізняє психолога-лідера від інших фахівців. Для представників інших професій, наприклад, соціальних працівників, педагогів, емоційний інтелект також важливий. Проте в деяких сферах, наприклад, в технічних або силових, превалює раціональність, стратегічне мислення, дисципліна;

- по-п’яте, відмінність у функціях лідерства. Психологи виконують роль лідерів-фасилітаторів, які допомагають іншим розкритися, організувати колективний розвиток, гармонізувати міжособистісні стосунки. В інших професіях, наприклад, менеджмент, військова справа, лідер може бути керівником-організатором, який визначає цілі, координує процес, контролює результати, отже, спостерігається відмінність у функціях лідерства;

- по-шосте, відмінність у рівні впливу на людину. Головною метою

психологічного лідерства є особистісний розвиток іншої людини, підтримка її психічного здоров'я й самореалізації. У решті професій лідерство спрямоване, передусім на досягнення командних або організаційних результатів, ними можуть виступати інновації, успішний бізнес, обороноздатність.

Отже, можна зробити попередні висновки, що лідерські якості психолога відрізняються:

- людиноцентричністю,

тобто гуманістичною світоглядною ідеєю, яка визначає людину як визначальну та вищу цінність суспільства;

- емпатійністю.

Автори психологічного словника трактують емпатію як "якість особистості, її здатність емоційно відкликатися на переживання, почуття і психічні стани інших людей. Емпатія передбачає суб'єктивне сприйняття іншої людини, уміння поставити себе на її місце, проникнення в її внутрішній світ, розуміння її переживань, думок, почуттів. Емпатія зближує людей у спілкуванні, доводить його до довірчого, інтимного рівня" [15, с. 100]. "Емпатія, емпатійність однозначно виводяться в ранг однієї з найважливіших людських рис, які поглиблюють людяність і презентують людину як високодуховну біосоціальну істоту, спроможну до добра, співпереживання і любові до інших" [1];

- рефлексивністю та етичною спрямованістю. "Рефлексія — спрямованість пізнання людини на саму себе, на свою діяльність та поведінку, свій внутрішній світ, психічні якості і стани; вміння представляти себе на місці іншої людини, мислено /в думці/ програвати ситуацію за неї" [15, с. 257]. Лідер-психолог будує свою силу на довірі, розумінні та здатності надихати через особистісний приклад і підтримку інших. Проте в інших професіях лідер може досягати результатів через директивність, адміністративний вплив, раціональний контроль.

Отже, людиноцентричність, емпатійність, рефлексивність та етична

спрямованість виступають базовими лідерськими якостями, що інтегрують особистісний і професійний розвиток майбутнього психолога та забезпечують його здатність до ефективної взаємодії, управління груповими процесами й досягнення позитивних результатів у майбутній діяльності.

Вище викладене нами дозволило сформулювати поняття "лідерські якості майбутніх психологів" як інтегративні особистісно-професійні характеристики студента-психолога, що виявляються у здатності організовувати й надихати інших, спрямовувати групову діяльність, приймати відповідальні рішення, гармонізувати міжособистісні стосунки на основі емпатії, рефлексії, етичності та високого рівня емоційного інтелекту з метою особистісного розвитку та психічного благополуччя людей.

У визначенні дефініції "лідерські якості майбутніх психологів" ми акцентуємо увагу на таких аспектах, як:

- інтегративності, тобто синергії особистісних, комунікативних і професійних компетентностей;

- організаційній функції, що дозволяє психологу-лідеру вести за собою, координувати групу;

- етичності і гуманістичній спрямованості, що підкреслюють особливість психологічного лідерства;

- емоційному інтелекті, адже "здібності емоційного інтелекту щодо розпізнавання емоцій, психологічної проникливості, фасилітації сприяють встановленню емоційного контакту з постраждалою особою, забезпечують якість надання психологічної допомоги іншим. Тому вивчення місця емоційного інтелекту у структурі професійно важливих якостей сучасного психолога буде стимулювати молодих фахівців із психології до усвідомлення ціннісного значення емоційних здібностей та посилювати прагнення до їх цілеспрямованого розвитку" [3, с. 214].

- рефлексивності (усвідомленні себе й інших як головній відмінності від інших професій); “уміння рефлексивні — це уміння, що забезпечують особистості готовність до саморозвитку, самовдосконалення, саморегуляції своїх дій. В структуру умінь рефлексивних входить: а) усвідомлене засвоєння знань; б) особистісне осмислення інформації, що вивчається; в) уміння адекватно оцінювати результати діяльності; г) здатність до самовдосконалення і само змінювання” [15, с. 315].

- меті (психологи-лідери прагнуть досягти не тільки зовнішнього результату, а й забезпечити психологічне благополуччя та розвиток особистості). Підтримуючи думку Р. Райан та Е. Дезі, дослідники В. Кобильченко та І. Омельченко, вважають, що “благополуччя особистості пов’язане із реалізацією потреб, що мають соціальний контекст (потреба в автономії й компетентності), самореалізації... Психологічне благополуччя є також

результатом досягнення особистістю успіхів у провідній діяльності, внутрішній гармонії, реалізацією власного потенціалу і т.ін.” [6, с. 326].

У межах дисертаційного дослідження на тему “Формування лідерських якостей майбутніх психологів у закладах вищої освіти” у травні 2025 року нами було проведено опитування щодо виявлення здатності до лідерства студентів 1 і 2 курсів кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами та студентів 1 і 2 курсів кафедри інформаційних комп’ютерних систем інституту соціально-гуманітарних технологій НТУ “ХПІ” (132 респонденти). Опитування “Діагностика мотивації успіху й страху невдачі” проводилося згідно обраних нами методик, містило 20 питань. Участь у дослідженні була добровільною. Винагорода за участь у дослідженні не передбачалась, проте, була зацікавленість студентів щодо наявності у них лідерських якостей.

1. Включаючись у роботу, сподіваюся успіх.

122 правильні відповіді з 132

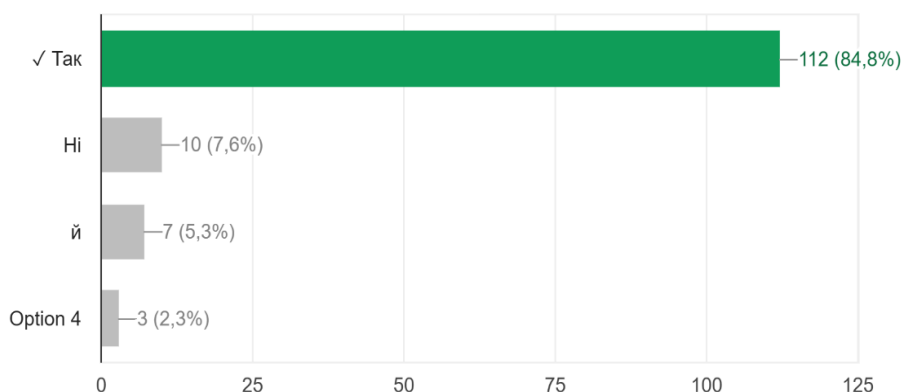

Рисунок 1. Фрагмент відповіді на опитування “Діагностика мотивації успіху й страху невдачі”.

Відповіді на питання дали такі результати: включаючись у роботу, сподіваються на успіх — 84,8 % респондентів; активними у діяльності є 84,8 % респондентів; схильними до прояву ініціативи є 75,3 % респондентів; при виконанні відповідальних завдань

намагаюся за можливістю знайти причини відмовитися від них визначилися 25,8 % респондентів; нерідко вибирають крайнощі: або занижено легкі завдання, або неможливо важкі — 35,6 % респондентів; при зустрічі з перешкодами, як правило, не відступають, а шукають

способів їх подолання — 89,4 % респондентів; при чергуванні успіхів та невдач схильні до переоцінки своїх успіхів — 41,7 % респондентів; продуктивність діяльності переважно залежить від цілеспрямованості, а чи не від зовнішнього контролю у 83,3 % респондентів; за виконання досить важких завдань за умов обмеженого часу результативність діяльності погіршується у 62,1 % респондентів; схильні виявляти наполегливість у досягненні мети 86,4 % респондентів; схильні планувати своє майбутнє на досить віддалену перспективу 47 % опитуваних; розумно ризикують 83,3 % респондентів; не дуже наполегливими при досягненні мети, особливо, якщо відсутній зовнішній контроль є 34,1 %; вважають за краще ставити перед собою середні за труднощами або трохи завищені, але досяжні цілі 83,3 % респондентів; у разі невдачі під час виконання завдання його привабливість знижується для 58,3 % респондентів; при чергуванні успіхів та невдач більше схильними до переоцінки своїх невдач виявилось 58,3 % респондентів; вважають за краще планувати своє майбутнє лише на найближчий час 61,2 % опитуваних; при роботі в умовах обмеженого часу результативність діяльності покращується, навіть якщо завдання є

досить важким, у 38,6 % респондентів; у разі невдачі зазвичай не відмовляються від поставленої мети 80,3 % респондентів; при самостійному виборі завдання у разі невдачі його привабливість лише зростає у 60,6 % респондентів. Отриманий результат свідчить, що у респондентів на вхідному рівні мотиваційний полюс не виражений, вони більш схильні до остраху невдачі.

Ми також провели тест “Визначення рівня самооцінки” із студентами-психологами 3 і 4 курсів кафедри (участь взяли 116 осіб), яке містило 30 питань. Через невеликий обсяг статті, наводимо фрагментарно декілька результатів відповідей, що відображено на рисунках 2 і 3.

Студентам-психологам було запропоновано 32 твердження для того, щоб вони вказали за 4-бальною системою своє ставлення до них. При цьому бали повинні означати таке: я думаю про це дуже часто — 4 бали; часто — 3 бали; іноді — 2 бали; рідко — 1 бал; ніколи — 0 балів.

Проведене тестування дало такі загальні результати: 27,4 бали. За інтерпретацією результату, від 0 до 35 балів — це високий рівень самооцінки, і це означає, що людина, як правило, не обтяжена комплексом неповноцінності, вона правильно реагує на зауваження інших та рідко сумнівається у своїх діях.

2. Постійно відчуваю свою відповідальність за навчання.

116 відповідей

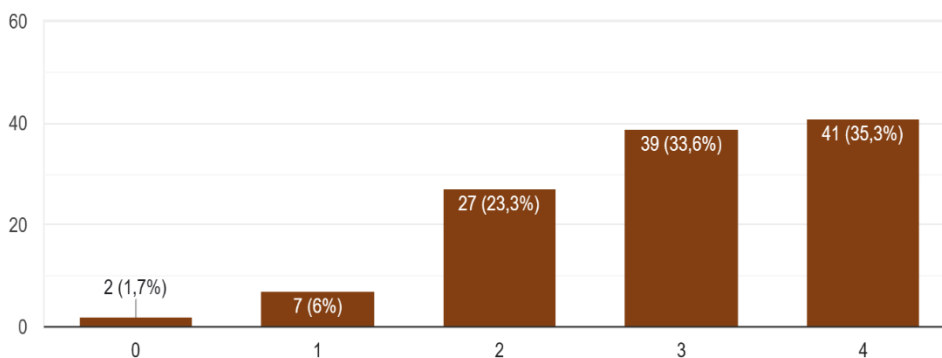

Рисунок 2 Результат відповіді на питання тесту “Визначення рівня самооцінки”

13. Я хотів би, щоб інші люди найчастіше схвалювали мої дії.

116 відповідей

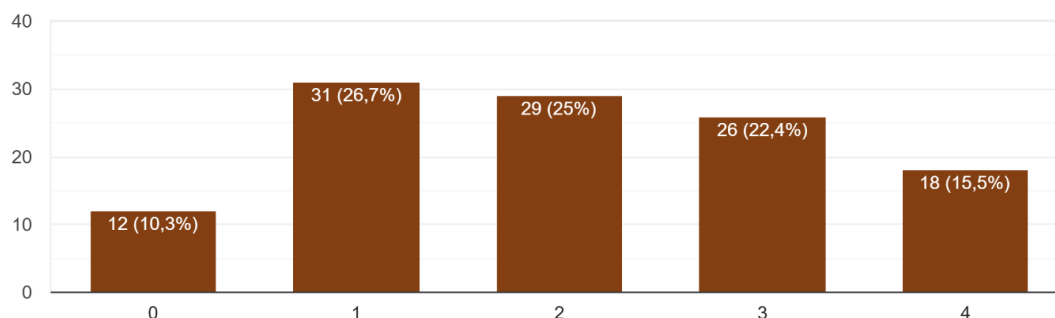

Рисунок 3 Результати відповіді “Я хотів би, щоб інші люди найчастіше схвалювали мої дії”

Отже, маючи результати 1, 2 та 3, 4 курсів за представленими тестами, можемо зробити попередні висновки, що від курсу до курсу у студентів-психологів підвищується бажання досягти успіху у навчанні та підвищується самооцінка. Участь у позааудиторних заходах, таких як профорієнтаційна робота у школах міст Харкова, Полтави та Харківської і Полтавської областей, робота служби соціально-психологічної допомоги НТУ “ХПІ”, сумісних заходах із бібліотекою університету (вебінарах, семінарах, круглих столах, святкових концертах), студентському самоврядуванні, сприяють розвитку емоційних здібностей, особистісних, комунікативних і професійних компетентностей і формуванню лідерських якостей студентів-психологів та їх успіху у майбутній професійній діяльності, такій потрібній суспільству.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що лідерські якості є однією з ключових складових професійної готовності майбутніх психологів. Вони забезпечують не лише ефективність у виконанні професійних функцій, а й конкурентоспроможність та успішність фахівця в умовах сучасного ринку праці. Визначено, що для студентів-психологів

особливого значення набувають людиноцентричність, емпатійність, рефлексивність та етична спрямованість, а також високий рівень емоційного інтелекту. Саме ці якості дозволяють майбутньому психологу не лише організовувати й координувати спільну діяльність, а й надихати інших, підтримувати їх розвиток, формувати атмосферу довіри та психологічної безпеки.

Лідерські якості студентів-психологів слід розглядати як інтегративне утворення, яке поєднує когнітивні, емоційно-вольові, моральні компоненти, що проявляються у здатності приймати рішення, забезпечувати командну взаємодію, уникати конфліктів, демонструвати гнучкість і стійкість у професійних викликах. Отже, розвиток лідерського потенціалу студентів-психологів є важливою умовою їхнього особистісного і професійного становлення, а також запорукою ефективності майбутньої діяльності у сфері психологічної допомоги.

Перспективою подальших розвідок вважаємо аналіз експериментальної роботи щодо рівня сформованості лідерських якостей майбутніх психологів у закладах вищої освіти та створення рекомендацій щодо застосування технік формування лідерських якостей майбутніх психологів.

Список літератури:

1. Адамчук О., Вічалковська Н. Емпа-

тійність як чинник професійного самовизначення. *Inforum: VIII Науково-практична інтернет-конференція*. URL: <https://www.inforum.org.ua/>

inforum.in.ua/conferences/26/84/648.

2. Грень Л. М. Педагогічні умови формування у студентів вищих технічних навчальних закладів спрямованості на успішну професійну діяльність : дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2010. 223 с.

3. Дерев'янка С. П., Лавренко С. А. Емоційний інтелект як професійно важлива якість сучасного психолога. *Березневий науковий дискурс 2023 на тему: "Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України"*. Чернівці: ГО "Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій", 2023. С. 214–216. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9149>.

4. Децюк Т. Формування лідерських якостей у студентів у позааудиторній роботі в умовах вищого навчального закладу. *Молодий вчений*. 2018. № 1. С. 301–304. URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5296>.

5. Книш А. Є. Емоційний інтелект лідера у сфері бізнесу : навч. посібник. Київ: ДП "НВЦ Пріоритети", 2016. 40 с.

6. Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Розвиток особистості у вимірі психологічного благополуччя. *Actual Problems in the System of Education General Secondary Education Institution-Pre-University Training-Higher Education Institution*. 2024. С. 319–328. URL: https://www.researchgate.net/publication/383543077_ROZVITOK_OSOBISTOSTI_U_VIMIRI_PSIHOLOGICNOGO_BLAGOPOLUCCA.

7. Куриця А. І., Куриця Д. І. Психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей студентів. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2014. Вип. 26. С. 353–363.

8. Лапузіна О. М. Формування лідерських якостей іноземних студентів як компонент їх професійної підготовки в українських закладах вищої освіти. *Лідери XXI століття*. / за заг. ред. Романовського О. Г. Харків: НТУ "ХПІ", 2018. С. 10–11.

9. Нестуля О. О. Основи лідерства: наукові концепції : навч. посібник. Полтава : ПУЕТ, 2016. 375 с

10. Нестуля С. І. Дидактичні основи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2019. С. 499–553.

11. Міляєвої В. Р. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія. Київ : Р. А. Козлов, 2021. 296 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659>.

12. Романовський О. Г., Михайличенко В. Є., Грень Л. М. Педагогіка лідерства : монографія. Харків : НТУ "ХПІ", 2023. 432 с.

13. Підбуцька Н. В., Михайличенко В. Є., Грень Л. М. Теорія і практика професійно-особистісного само-розвитку студентів : монографія. Харків : НТУ "ХПІ", 2024. 254 с.

14. Психологічна підтримка. URL: <https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/studentske-zhittya/psychologichna-pidtrymka/>.

15. Синявський В. В., Сергєєнкова О. П. Психологічний словник. / за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 336 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf.

16. Семенова А. Психопедагогічні технології розвитку культури і техніки мовлення сучасного лідера. *Лідер. Еліта. Суспільство*. 2019, № 2. С. 71–86.

17. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

18. Черкашин А. І. Феномен лідерства у закладах вищої освіти: теоретичний аналіз наукових досліджень. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2021. № 4. С. 76–85.

19. Чой С. Б. Вплив трансформаційних і загальних стилів лідерства на сприйняття співробітниками ефективності команди. *Соціальна поведінка і особистість: Міжнародний журнал*. 2017. № 45. С. 377–386.

20. Strelnikov V. Yu., Lebedyk L. V., Hura T. V., Sysoieva S. I., Stankevych S. V., Shapovalova E. V., Avilova O. Ye. Leadership and social work in the environmental

management system. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11. С. 349–351. URL: <https://www.ujecology.com/articles/leadership-and-social-work-in-the-environmental-management-system.pdf>.

21. Iannarino A. *How to Lead: The Leadership. E-Book*. 2018. 50 p.

22. Astin A. W. *Four critical years*. San Francisco: Jossey-Bass, 1977.

23. Frederick C., Wisdom J., Stacia R., Brummel B. A New Era for Psychologist-Leaders: Introduction to the Society of Psychologists in Leadership and the Psychology of Leaders and Leadership. *Psychology of Leaders and Leadership*. № 25. 2022. URL: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/mgr0000126>.

24. Stark P. *The only leadership book you'll ever need: how to build organizations where employees love to come to work*. 2010. 222 p.

References:

1. Adamchuk O., Vichalkovska N. Empatiinist yak chynnyk profesiinoho samovyznachennia [Empathy as a factor in professional self-determination]. *Inforum: VIII Naukovo-praktychna internet-konferentsiia*. Available at: <https://www.inforum.in.ua/conferences/26/84/648>.

2. Hren L. M. Pedahohichni umovy formuvannia u studentiv vyshchikh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv spriamovanosti na uspishnu profesiinu diialnist [Pedagogical conditions for the formation of students of higher technical educational institutions of orientation towards successful professional activity]. *Dys. kand. ped. nauk: 13.00.04*. Kharkiv, 2010. 223 p.

3. Derevianko S. P., Lavrenko S. A. Emotsiinyi intelekt yak profesiino vazhlyva yakist suchasnoho psykholoha [Emotional intelligence as a professionally important quality of a modern psychologist]. *Bereznevyi naukovyi dyskurs 2023 na temu: "Determinanty posylennia roli osvity u povoiennomu vidnovlenni Ukrainy"*. Chernihiv: HO "Naukovo-osvitnii innovatsii-

nyi tsentr suspilnykh transformatsii", 2023. pp. 214–216. Available at: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9149>.

4. Detsiuk T. Formuvannia liderskykh yakosti u studentiv u pozaudytornii roboti v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu [Formation of leadership qualities in students in extracurricular work in a higher educational institution]. *Molodyi vchenyi*. 2018. № 1. pp. 301–304. Available at: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5296>.

5. Knysh A. Ye. Emotsiinyi intelekt lidera u sferi biznesu [Emotional intelligence of a leader in business]. *Navchalnyi posibnyk*. Kyiv: DP "NVTs Priorytety", 2016 40 p.

6. Kobylchenko V. V., Omelchenko I. M. Rozvytok osobystosti u vymiri psykholohichnoho blahopoluchchia [Personality development in the dimension of psychological well-being]. *Actual Problems in the System of Education General Secondary Education Institution-Pre-University Training-Higher Education Institution*. 2024. pp. 319–328. Available at: https://www.researchgate.net/publication/383543077_ROZVITOK_OSOBISTOSTI_U_VIMIRI_PSIHOLOGICNOGO_BLAGOPOLUCCA.

7. Kurytsia A. I., Kurytsia D. I. Psykholoho-pedahohichni umovy rozvytku liderskykh yakosti studentiv [Psychological and pedagogical conditions for the development of students' leadership qualities]. *Problemy suchasnoi psykholohii*. Kyiv, 2014. Iss. 26. pp. 353–363.

8. Lapuzina O. M. Formuvannia liderskykh yakosti inozemnykh studentiv yak komponent yikh profesiinoi pidhotovky v ukrainskykh zakladakh vyshchoi osvity [Formation of leadership qualities of foreign students as a component of their professional training in Ukrainian higher education institutions]. *Lidery XXI stolittia*. / za zah. red. Romanovskoho O. H. Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. pp. 10–11.

9. Nestulia O. O. Osnovy liderstva: Naukovi kontseptsii [Fundamentals of Leadership: Scientific]. *Navchalnyi posibnyk*. Poltava: PUET, 2016. 375 p.

10. Nestulia S. I. *Dydaktychni osnovy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z menedzhmentu* [Didactic foundations of the formation of leadership competence of future bachelors in management]. Monohrafiia. Poltava : PUET, 2019. pp. 499–553.
11. Miliiaeva V. R. *Osvitnie liderstvo: vid teorii do praktyky* [Educational Leadership: From Theory to Practice]. Monohrafiia. Kyiv : R. A. Kozlov, 2021. 296 p. Available at: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659>.
12. Romanovskiy O. H., Mykhailychenko V. Ye., Hren L.M. *Pedahohika liderstva* [Pedagogy of leadership]. Monohrafiia. Kharkiv : NTU “KhPI”, 2023. 432 p.
13. Pidbutska N. V., Mykhailychenko V. Ye., Hren L. M. *Teoriia i praktyka profesiino-osobystisnoho samorozvytku studentiv* [Theory and practice of professional and personal self-development of students]. Monohrafiia. Kharkiv : NTU “KhPI”, 2024. 254 p.
14. Psykholohichna pidtrymka [Psychological support]. Available at: <https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/studentske-zhittya/psykholohichna-pidtrymka/>.
15. Syniavskiy V. V., Serhieienkova O. P. *Psykholohichni slovnyk* [Psychological dictionary]. / za red. N. A. Pobirchenko. Kyiv : Naukovyi svit, 2007. 336 p. Available at: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf.
16. Semenova A. *Psykhopedahohichni tekhnolohii rozvytku kultury i tekhniki movlennia suchasnoho lidera* [Psychopedagogical technologies for developing the culture and speech techniques of a modern leader]. *Lider. Elita. Suspilstvo*. 2019. No. 2. pp. 71–86.
17. *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky* [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]. Available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.
18. Cherkashyn A. I. *Fenomen liderstva u zakladakh vyshchoi osvity: teoretychnyi analiz naukovykh doslidzhen* [The phenomenon of leadership in higher education institutions: a theoretical analysis of scientific research]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy*. 2021. No. 4. pp. 76–85.
19. Choi S. B. *Vplyv transformatsiinykh i zahalnykh styliv liderstva na spryiniattia spivrobotnykamy efektyvnosti komandy* [The impact of transformational and general leadership styles on employees' perceptions of team effectiveness]. *Sotsialna povedinka i osobystist: Mizhnarodnyi zhurnal*. 2017. No. 45. pp. 377–386.
20. Strelnikov V. Yu., Lebedyk L. V., Hura T. V., Sysoieva S. I., Stankevych S. V., Shapovalova E. V., Avilova O. Ye. *Leadership and social work in the environmental management system*. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. No. 11. pp. 349–351. Available at: <https://www.ujecology.com/articles/leadership-and-social-work-in-the-environmental-management-system.pdf>.
21. Iannarino A. *How to Lead: The Leadership*. 2018. 50 p.
22. Astin A. W. *Four critical years*. San Francisco: Jossey-Bass, 1977.
23. Frederick C., Wisdom J., Stacia R., Brummel B. *A New Era for Psychologist-Leaders: Introduction to the Society of Psychologists in Leadership and the Psychology of Leaders and Leadership*. *Psychology of Leaders and Leadership*. 2022. No. 25. Available at: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/mgr0000126.00>.
24. Stark P. *The only leadership book you'll ever need : how to build organizations where employees love to come to work*. 2010. 222 p.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2025.